

Tzitzit: For a Remembrance

במדבר טו

דָּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֵרֹתָם וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אֲתֶם זְנִים אַחֲרֵיהֶם:

What should we look at?

רמב"ן טו

ולפרשה הזאת סמך אחריה ענין המקושש כי היה בזמן הזה אחר מעשה המרגלים על דרך הפשט. וזה טעם ויהיו בני ישראל במדבר כי בהתאחר שם העם בגזרה הנזכרת היה המאורע הזה ואחר כן (במדבר ט"ו:ל"ח) צוה במצות ציצית שיזכרו בו המצות כולן ולא ישכחו את השבת או זולתה מן המצות.

וטעם הזכרון הזה שיהיה בציצית לכל המצות כתב רש"י "מפני המנין של ציצית בגימטריא שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג."

ולא הבינותי זה - שהציצית בתורה חסר יו"ד ואין מנינם אלא חמש מאות ותשעים! ועוד שהחוטין לדעת בית הלל אינם אלא שלשה (מנחות מא) והקשרים מן התורה אינם אלא שנים כמו שאמרו (שם לט) שמע מינה קשר העליון דאורייתא דאי סלקא דעתך לאו דאורייתא כלאים בציצית דשרא רחמנא למה לי הא קיימא לן התוכף תכיפה אחת אינו חבור!

אבל הזכרון הוא **בחוט התכלת** שרומז למדה הכוללת הכל שהיא בכל והיא תכלית הכל, ולכן אמר וזכרתם את כל שהיא מצות השם וזהו שאמרו (שם מג) מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו' והדמיון בשם גם הגוון תכלית המראות כי ברחוקם יראו כולם כגוון ההוא ולפיכך נקרא תכלת:

ואמר ולא תתורו אחרי לבבכם להזהיר ממנה שלא יטעו בה. וזה הוא שדרשו רבותינו (ספרי שלח קטו) אחרי לבבכם זו המינות אשר אתם זונים זו ע"ז שלא ירהרו מן התכלת במינות או בע"ז אבל יהיה לכם הכל לציצית וראיתם אותו וזכרתם. ואמרו ואחרי עיניכם זו זנות כענין שכתוב ואנכי היודע ועד נאם ה' (ירמיהו כט כג) והמשכיל יבין.

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה בפסוק ויתרון ארץ בכל הוא (קהלת ה ח) ומאי ניהו ארץ דנחצבה ממנו שמים והוא כסאו של הקב"ה והיא אבן יקרה והיא ים החכמה וכנגדה תכלת בטלית ציצית דאמר רבי מאיר מה נשתנה תכלת וכו':

רמב"ן, השגות לשרש א'

וכן ראיתי עוד שנאמרו בזה מדרשים רבים ואסמכתות הם תימה בעיני, שדורשים בציצית וזכרתם את כל מצות ה' שמנין של ציצית בגימטריא שש מאות ויש בציצית ח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג וזה כתב רש"י בפירושי התורה, ואיני יודע אם אגדה היא ומכל מקום אינה מן התורה שהרי... ואולי נאמר שזו המימרא של רבי שמלאי אינה דברי הכל ויש בה מחלוקת אלא ר' שמלאי מנה המצות לפי דעתו לפי סברתו ומצאן במספר הזה ויסד בהן הדרשה הזו ועל כן לא הקשו ממנה לרבי ישמעאל בחסרון ג' ולרבי שמעון בחסרון שתי מצות לא תעשה אבל אם יחסרו להם לא יודו באסמכתא הזו ובמנין הזה. אבל אע"פ שנביא אותה במחלוקת נודה שהיא הלכה לפי שהסוגיות בתלמוד כן כדאמרין בשבועות (דף כ"ט) ונדרים (דף כ"ה) ולימא להו קיימו ע"ז וכל התורה כולה, אי נמי תרי"ג מצות. ואנו למדים מזה שזה להם מנינם של מצות. אע"פ שיש לומר כי הקושיא הראשונה ע"ז וכל התורה כולה היתה לדברי הכל והשניה נאמרה לדעתו של רבי שמלאי לפי שלא הוזכר בגמ' מנין אחר, ובשבת פרק אמר רבי עקיבא (שבת דף פ"ז) שבר את הלוחות מאי דריש ביה אמר ומה פסח שהיא אחת מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו כל התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה. ובגמרא יבמות (דף מ"ז) אמרו בנעמי דאמרה לרות מפקדינן תרי"ג מצות. ועוד נתפשט המנין הזה מאד באגדות

רמב"ם הלכות מזוזה ו:יג

חָבַב אֶדָם לְהִזְהֵר בְּמִזְוָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֹבֶת הַכֹּל תְּמִיד. וְכָל זְמַן שֶׁיִּכְנָס וְיֵצֵא יִפְגַּע בְּיַחֲוֹד הַשֵּׁם שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְיִזְכֵּר אֶהְבֵּתוֹ וְיַעֲזֹר מִשְׁנֵתוֹ וְשִׁגְיוֹתָיו בְּהַבְלֵי הַזְּמַן. וְיִדַּע שֶׁאֵין דָּבָר הַעוֹמֵד לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים אֲלָא יָדִיעַת צוּר הַעוֹלָם. וּמִיָּד הוּא חוֹזֵר לְדַעְתּוֹ וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי מִישְׁרָיִם. אֲמָרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים כָּל מִי שֵׁשׁ לוֹ תַּפְלִין בְּרֵאשׁוֹן

וּבְזָרְעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּפֶתְחוֹ מִחֶזֶק הוּא שְׁלֹא יִחְטֵא שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ מִזְכִּירֵי רַבִּים וְהֵן הֵם הַמְּלֻאָכִים שֶׁמִּצִּילִין אוֹתוֹ מִלְּחֻטְאֵי שְׁנַאֲמַר (תהילים לד ח) "חֲנֹה מִלְּאֲדָן יְיָ סָבִיב לִירְאָיו וַיִּחְלָצֵם":

מורה נבוכים ג:מד

המצות אשר כלל אותם הכלל התשיעי, הם המצות אשר ספרנום בספר אהבה, וסבת כולם מבוארת, רצוני לומר שכוונת העבודות ההם זכרון השם תמיד ויראתו ואהבתו ושמירות המצות כולן, ושיאמין בשם ית' מה שהוא הכרחי לכל בעל דת שיאמינהו, והם התפלה וקריאת שמע וברכת המזון ומה שנדבק בהן, וברכת כהנים ותפילין ומזוזה וציצית וקנות ספר תורה וקרות בו לעתים, כל אלו הם מעשים שילמדו דעות מועילות.

הלכות ציצית ג:יב

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם זֶהִיר בְּמִצְוֹת צִיצִית שְׁהָרִי הַפְּתוּיב שְׁקָלָה וְתִלְהָ בָּהּ כָּל הַמִּצְוֹת כְּלָן שְׁנַאֲמַר (במדבר טו לט) "וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ":

Blue and White

רש"י מנחות לח: מתני' התכלת אינה מעכבת את הלבן - ואע"ג דמצוה לתת תכלת ב' חוטין בציצית כדמפרש לקמן אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא:

Rambam, Tzitzit 1:5-6

How are the fringes attached? One begins at the corner of the garment, that is, at the edge of the woven cloth, and measures off a length not greater than three finger-breadths and not less than the length between the base of the thumbnail and the first joint. Four threads are inserted there and turned down in the middle, so that eight twined threads are pendent from the corner, The eight threads are not to be less than four finger-breadths long. If longer, even as much as one or two cubits, they are fit for use. The breadth of the thumb is the standard for all finger-breadths. One of the eight threads should be blue, and seven should be white.

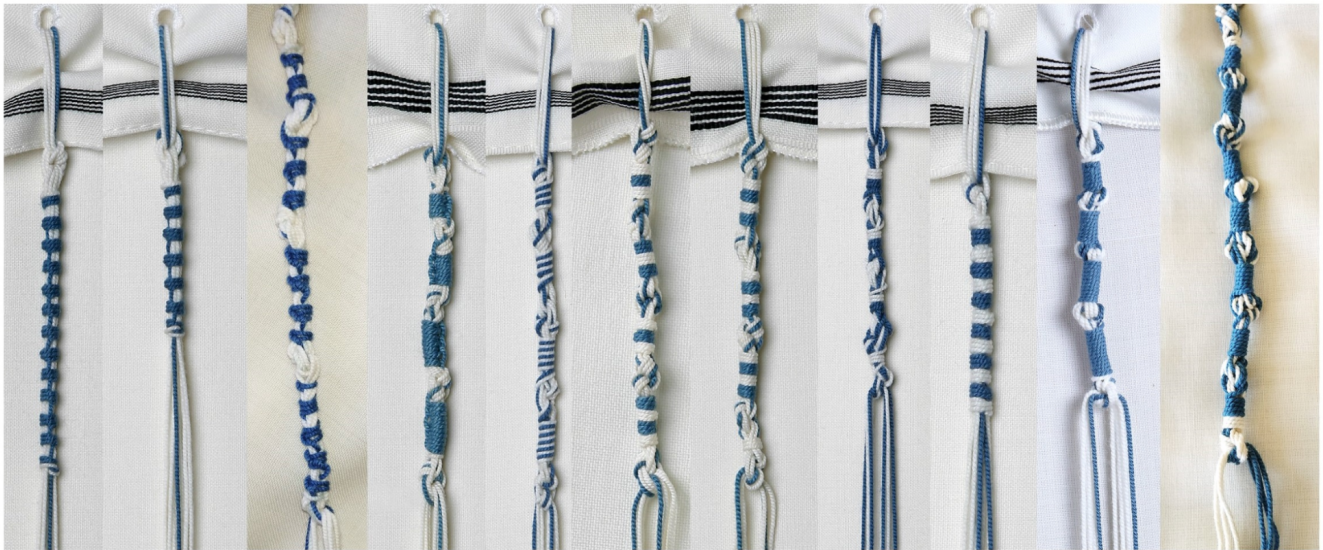
One of the white threads is taken up and wound once about the other threads close to the garment. It is then dropped. The blue thread is then taken and wound twice about the other threads close to the winding with the white thread. The threads are then tied. These three windings are called a section. A small space is left; a second section is made, the windings being done with the blue thread only. A small space is left; a third section is made; and so till the last division where the blue thread is wound round the other threads twice and the third winding is done with a white thread, because, as the winding began with a white thread, it should also end with a white thread, on the principle that things sacred may be elevated to a higher degree but may not be degraded to a lower degree. The reason why the winding begins with a white thread is that the corner of the garment shall have adjacent to it threads of the same kind of material. This is the method followed with the four corners...

...When a person uses white threads only without a blue thread, he takes one of the eight threads and winds it around the others to the extent of a third of the length, leaving two thirds for the loose fringe. With regard to this winding, if he desires to make divided sections as is done when a blue thread is used, he is at liberty to do so. And this is our custom. If, on the other hand, he desires to make the winding without divisions, he may do so.

Rambam
1 of 8

Raavad
2 of 8

Tosafot
4 of 8

רמב"ם 13	רמב"ם 7	בן איש חי	ארי"י/ראדזין	ראב"ד	חינוך	גר"א	ראב"ד 7	ר' עמרם גאון	7-8-11-13	ר' שכטר
Rambam 13	Rambam 7	Ben Ish Chai	Ari/Radzyn	Raavad	Chinuch	GR"A	Raavad 7	R' Amram Gaon	7-8-11-13	R' Schachter

Harav Baruch Gig, <https://www.etzion.org.il/en/philosophy/issues-jewish-thought/topical-issues-thought/mitzva-tzitzit-part-i>
 This disagreement between Rashi and the Ramban reflects what was stated above concerning the relationship between the white and the blue threads. Rashi, who views the tzitzit as a single entity, understands that the very wearing of tzitzit creates a reminder of a person's obligations. A person who puts tzitzit on the corners of his garments attests about himself, through this action, that he stands before God to serve Him. This in itself reminds him of all of his obligations: "And you shall remember all of the commandments of the Lord."

By way of allusion, Rashi adds that according to common custom to spell the word tzitzit with two yuds, as well as to have eight threads and five knots, we come to a total of six hundred and thirteen. It would appear, however, that the primary reminder is the tzitzit itself, which accompanies the person at all times.

The Ramban, on the other hand, sees the focus of the remembrance in the thread of blue, which symbolizes man's connection to God. This is alluded to in the word "kol," and it finds expression in all of God's commandments.

העמק דבר: הענין דשתי זכירות הללו לבן ותכלת באות לשני אופני הנהגת האדם מישראל. האחד מי שחייו בדרך הכבושה לרבים עוסק בעניני פרנסה ומכ"מ עליו לשמור לעשות מצוה בזמנה. השני מי שמופרש לעבודת ה' ומתבודד ושוקע עצמו לאהבת ה'. וגם עליו לשמור מצוה בזמנו ולא לקפח מעשה המצוה בשביל דביקות ח"ו. וכבר אמרו חז"ל במסכת שבת גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה שכן מצינו בא"א שאמר להקדוש ברוך הוא אל נא תעבור וגו' ולא כווננו חז"ל שהמכניס אורח גדול במעלה ממי שזכה להקבלת פ"ש. שזה אינו מוכח מזה המקרא כלל. אלא גדול לפני ה' לעשות זה המצוה של ה"א יותר מהקבלת פ"ש. ומי שהגיע לאהבת ה' והקבלת פ"ש והגיע לפניו מצוה של ה"א עליו להפסיק דביקותו ולהזדקק למצוה שבאה לידו. כמו שעשה א"א. וכש"כ מצוה שבינו לשמים שאין אפשר לעשות ע"י אחרים. ועל אלו שני אופני חיי הישראלי צוה ה' לעשות חוטים לזכרון. ובשביל אופן הראשון צוה לעשות חוטי הכנף מין כנף. ועליו כתיב וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. שלא יהא העסק משכחו ממצוה בזמנו: